

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

KÁLDI JUDIT

**MOSONMAGYARÓVÁR
2008**

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Nyugat-magyarországi Egyetem
Mezőgazdaság- és Élelmiszer-tudományi Kar
Gazdaságtudományi Intézet

Ujhelyi Imre Állattudományi Doktori Iskola

Doktori Iskola vezetője:
Dr. Benedek Pál DSc.
egyetemi tanár

Az állati termék előállítás, feldolgozás és
forgalmazás ökonómiai kérdései program

Programvezető:
Dr. Tenk Antal CSc.
egyetemi tanár, a mezőgazdaságtudomány kandidátusa

Témavezető:
Dr. habil. Nagy Frigyes PhD.
c. egyetemi tanár

A MEZŐGAZDASÁG NYILVÁNTARTÁSI RENDSZERE ÉS FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI

**KÉSZÍTETTE:
KÁLDI JUDIT**

Mosonmagyaróvár
2008

1. BEVEZETÉS, CÉLKITŰZÉSEK

A rendszerváltozás előtt hazánkra a kétpólusú gazdasági szerkezet volt jellemző. Az egyik oldalt az a megközelítőleg 1300 mezőgazdasági nagyüzem jellemezte – a termelési érték mintegy háromnegyedét adva –, amelyek számára kötelező volt a teljes körű statisztikai adatszolgáltatás. A másik pólust a több mint egy millió háztáji és kisegítő gazdaság alkotta – a termelési érték egynegyedét adva - rájuk a pontos nyilvántartás vezetése kevésbé volt jellemző. A mezőgazdaságban bekövetkezett változások –a szövetkezetek átalakulása, a termőföld magántulajdonba kerülése, stb. – még több kis és közepes gazdálkodó egység létrejöttét eredményezte, melyekről nem mindig álltak, illetve állnak ma sem rendelkezésre pontos, megbízható adatok. Emellett meg kell említeni, hogy a gazdálkodók adatszolgáltatástól való – korábbi, esetlegesen rossz tapasztalatokon alapuló – félelme, elzárkózása a jellemző. Ez az átalakulási folyamat megváltoztatta az agrárvertikum szereplőinek információhoz jutási lehetőségeit és információs igényeit is. A mezőgazdasági termelés jelentős hányadát adó kistermelői réteg, valamint a szövetkezetek átalakulásával létrejött gazdasági társaságok termelési, értékesítési és szaktanácsadási információval való ellátása nem kielégítő.

Az Európai Unió Közös Agrárpolitikájában (KAP) az 1980-as évektől lényeges változások mentek végbe. Ki kell emelni az 1992-es McSharry reformot (közvetlen jövedelem-támogatások bevezetése), mely jelentősen megnövelte a mezőgazdasági támogatási rendszer adminisztrációjával kapcsolatos problémákat. Ez visszatükröződik a felépítményben is. Ennek szellemében sokkal érzékenyebb információs rendszer bevezetésére volt szükség. 2000-ben és 2003-ban folytatódott a KAP átfogó reformja, melynek központi eleme a közvetlen jövedelem-támogatásoknak a termeléstől és az értékesítéstől való fokozatos szétválasztása volt.

Az információs igényeket hazánkban jelenleg számos különböző, egymás hatáskörét sokszor átfedő intézmény próbálja kielégíteni, melyek szolgáltatásai nem minden esetben összehangoltak, csak korlátozottan felelnek meg az irányító hatóságok és a gazdálkodók igényeinek. Amennyiben a gazdálkodáshoz szükséges információk egy része nem, vagy nem időben áll a gazdálkodók rendelkezésére, akkor – ha köznapi értelemben nem is éri nagy veszteség a vállalkozásokat, – közvetetten többlethasznontól eshetnek el. Fordítva is így van.

Magyarország nyilvántartási és mezőgazdasági információs rendszerének jelentős harmonizációs változásokon kellett átesnie. Ezen változások feladatai közé tartozott, hogy a mezőgazdasági termelőket időben és megfelelő részletességgel tájékoztassák az újonnan kialakult feladatokról, felkészítsék őket az Unió-adta támogatási lehetőségek minél sikeresebb felhasználására. Ezt a tájékoztatást folyamatosan kell biztosítani a termelők részére, hiszen egy állandóan változó támogatási rendszerről van szó. Ebben a folyamatban meghatározó szerepe van a falugazdász-hálózatnak, amely a korábbi évek tapasztalatai alapján a gazdák elsődleges információforrása lehet. De ugyanígy fontos kiemelni a mezőgazdasági szaktanácsadók szerepét is.

A fent vázoltak alapján a dolgozat főbb *célkitűzései* a következők:

1. Megvizsgálni a gazdálkodók információs igényét és nyilvántartási fegyelmét.
2. Összehasonlítani a hazai nyilvántartásokat más uniós tagország (Ausztria, Franciaország, Hollandia, Németország) rendszereivel, azokból hasznosítható javaslatokat tenni a magyar gyakorlatra;
3. Vizsgálni, hogy az EU-ban előírt nyilvántartások rendszeres vezetése hogyan járul hozzá a termelők rövid- és hosszútávú döntéseinek meghozatalához;
4. Feltárni az egyes kötelező és önkéntesen vezetett nyilvántartások agrárinformációs rendszerben elfoglalt helyét;
5. Rámutatni a beavatkozást igénylő területekre, és a várható előnyökre.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatási tevékenység négy fázisban zajlott. Az első fázisban a szakirodalom áttekintése valósult meg a rendelkezésre álló hazai és külföldi irodalmi forrásokban megjelent ismeretek, eredmények feldolgozásával, ütköztetésével.

Az ezt követő fázisban néhány uniós tagországban működő nyilvántartási rendszer leíró módszerrel történő bemutatására került sor.

A vizsgált európai uniós tagállamok mezőgazdasági információs és nyilvántartási rendszereinek megismerése külföldi szakmai tanulmányutak alkalmával, ottani szakemberekkel történt személyes konzultációk során valósult meg. 2003-tól Németország, 2004-től Ausztria, 2006-tól Franciaország és Hollandia mezőgazdasági dokumentációs rendszerének megismerésére nyílt lehetőségem.

A kutatás harmadik szakaszában a primer adatgyűjtés bázisát képező kérdőíves felmérésre került sor a Nyugat-dunántúli régióban.

A felmérés célcsoportját a Nyugat-dunántúli régió egyéni gazdálkodói jelentették. Körükben 500 kérdőív került kiküldésre 2006-ban. A kérdőívek kiküldésének adatbázisát a Nyugat-magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Gazdaságtudományi Intézetének korábbi kutatásai során összegyűjtött információk, valamint a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium által rendelkezésre bocsátott adatok képezték. Az adatbázist az FVM-hivataloknál regisztrált, ténylegesen földet művelő gazdaságok alkotják. A felmérések érintették a főbb vállalkozási formákat (östermelő, egyéni vállalkozó, szövetkezet).

A minta megfelelne az arányosan rétegzett statisztikai mintavételi eljárás feltételeinek, mivel a kiküldött kérdőívek megválaszolása nem volt kötelező, és a megkérdezettek közül csak a válaszára hajlandóságot mutatók küldték vissza a kitöltött kérdőíveket, így a minta nem tekinthető kellőképpen reprezentatívnak. A mintavétel során a heterogén adatbázisnál 2 homogén mintavételi réteget képeztem: a Nyugat-Dunántúl 3 megyéje szerint, majd az így kapott részsokaságot tovább bontottam mezőgazdasági östermelők, egyéni vállalkozók és társas gazdálkodások csoportjára. Az egyes rétegeken belül az arányokat megtartva, véletlen kiválasztással határoztam meg a minta elemeit.

A kérdőív kialakításakor az volt a cél, hogy azokból mind a kutatás, mind a gyakorlat szempontjából érdekes és hasznos információk legyenek beszerezhetők. A kitöltés meggyorsítása, illetve a számítógépes feldolgozás érdekében a kérdőív egy része zárt kérdésként került megfogalmazásra. A nyitott kérdések megválaszolása során a megkérdezetteknek lehetőségük nyílt arra, hogy leírják gyakorlati tapasztalataikat és személyes benyomásaikat a témával kapcsolatban.

A kérdések összeállításakor mind a kvalitatív, mind a kvantitatív módszerek alkalmazásra kerültek. A kérdőív tesztelését egy szűkebb gazdálkodói csoport végezte személyes megkérdezés során. A módosított, végleges változatot postai úton kapták meg a minta egyéni gazdálkodói, illetve gazdasági szervezetei.

A 120 db (24 %) értékelhető válaszokat tartalmazó kérdőív a kiküldést követő 3 héten belül érkezett vissza. További 20 db (5%) kérdőív a hiányos kitöltés miatt nem került be a vizsgálatokba.

A kutatás utolsó fázisát, a saját vizsgálatok második részét, hazai és külföldi agrárszakemberekkel és egyéni gazdálkodókkal folytatott mélyinterjúk során szerzett információk adták. Ezen interjúk célja az információs és nyilvántartási rendszerekben érintettek véleményének megismerése, a téma gyakorlati oldalának jobb megértése volt. A mélyinterjúk vezérfonalát egy előre meghatározott kérdéscsoport adta, mely illeszkedett a kérdőíves felmérésnél alkalmazottakkal.

A vizsgálatok során több hazai és külföldi szakértővel, mezőgazdasági szaktanácsadóval, agrárkamarai szakemberrel, és egyéni gazdálkodóval folytattam konzultációt. A hazai és külföldi tanulmányutak, illetve a szakmai konferenciákon való részvétel a kutatás fontos részét képezték.

Az adatok kiértékelésének egyik módja a rangkorrelációk közül a Kendall-féle konkordancia-mutató alkalmazása volt, mivel a kérdőíves felmérés több olyan kérdést is tartalmazott, ahol a gazdálkodók az egyes információs forrásokat rangsorolták azok használati gyakorisága szerint. A disszertáció témáját érintő szakirodalom ezt a módszert nem alkalmazza, így ennek használata újszerű. Ez az oka, hogy a kiértékelés egyik módjának ezt az együtthatót választottam.

A konkordancia-mutató alkalmas olyan változók kiértékelésére, amelyeknek nincs konkrét értékük, vagy bizonyos értékek számokkal nem is fejezhető ki, csak a nagyságuk, vagy „jóóságuk” szerint lehet azokat sorrendbe tenni. A rangszámmal ellátott sokaságot ordinális mutatónak nevezi a szakirodalom. Két vagy több ordinális skálán mért változó közötti kapcsolat a rangkorreláció. A rangkorreláció tulajdonképpen azt vizsgálja, hogy valamilyen sokaság azonos sorrendben rendelkezik-e valamilyen tulajdonsággal. (SZŰCS, 2004)

A mutató 0 és 1 közé eső érték. Minél nagyobb az összhang a pontozók között, annál nagyobb a mutatószám értéke. 0,6 érték felett az összhang már jónak mondható.

A kiértékelésnél alkalmazott módszer volt továbbá az ún. asszociáció mutatószámainak alkalmazása is, melyek két minőségi ismérv közötti kapcsolat szorosságát jellemezznek. Ezek a mérőszámok tömören, egy számban fejezik ki a tényezők közötti kapcsolat jellegét. A kérdőív jellegéből adódóan lehetőség nyílt a Yule-féle, illetve a Csuprov-féle asszociációs együttható vizsgálatára egyaránt.

3. EREDMÉNYEK, KÖVETKEZTETÉSEK

A dolgozat összegyűjtötte és összehasonlította a témában megjelent hazai és nemzetközi szakirodalmakat a szerzők véleményének ütköztetésével, néhány kritikai megjegyzéssel vegyítve.

A hazai és nemzetközi szakirodalom egyaránt keveset foglalkozik a mezőgazdaságban alkalmazott nyilvántartások szerepével, jelentőségével. A külföldi publikációk közül MASSOLINI (2001) tanulmánya dolgozza fel átfogóan az Európai Unió agrárstatisztikai rendszerét, bár nem egyenletes színvonalon, és az egyes részterületek (pl. földhasználat, termelési statisztikák, stb.) súlyozása sem megfelelő. Ez is inkább a statisztikai rendszereket vizsgáló tanulmány, nem pedig a nyilvántartási rendszerek sajátosságait összefoglaló mű. Az információs környezet a kialakulásakor, de a változások során sem kapott kellő figyelmet, elhanyagolt területnek számított már a kezdetek óta.

A hazai szakirodalomban FEHÉR (2003), HORVÁTH (2003), KAPRONCZAI (1998, 1999, 2000, 2003) és NÉMETH (1997) munkássága mérvadó. Az értekezés szempontjából alapműként kezeltem KAPRONCZAI (2007) „Az információs rendszerek a közös agrárpolitika szolgálatában” c. művét, valamint a Földművelésügyi és vidékfejlesztési Minisztérium által az agrárszabályozás egyszerűsítésére kidolgozott Zöld Könyvet (2007).

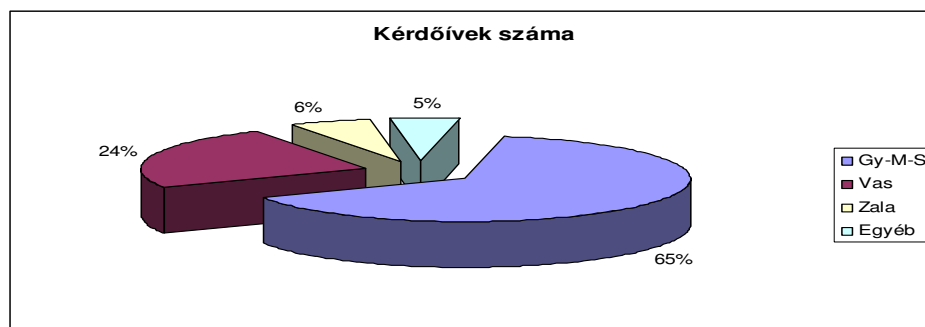
Egy jól működő gazdaság számára rendkívül felértékelődött az információ szerepe. A mai gyorsan változó piaci viszonyok, az uniós támogatási, piacszabályozási feltételek mellett a termelőknek nemcsak helyt kell tudni állniuk, hanem jó minőségű termékek előállításával részt kell venniük a fokozott piaci versenyben. A gazdálkodók számára elengedhetetlen a tevékenységük során realizált bevételek és költségek feljegyzése, mely fontos a belső információs rendszerük kialakítása, valamint az adózási jogszabályok miatt egyaránt.

A gazdálkodások belső információs igényüket a különböző nyilvántartásaikból, feljegyzéseikből, egyéb adataikból, ismereteikből és tapasztalataikból elégítik ki. Ilyen lehet például a vetésterv, a gazdálkodási napló, állattenyésztéssel kapcsolatos nyilvántartások, stb. Az információs rendszerekre jellemző, hogy kétirányú információ-áramlást valósítanak meg, vagyis a termelőtől a piacszabályozást végzők felé, illetve fordítva, a termelő felé.

A termelőkhez az információk leginkább feldolgozott formában jutnak el, számukra igen jelentős a sajtó útján és a szaktanácsadókon keresztül terjesztett információ.

A gazdálkodók körében szétküldött kérdőívek megyénkénti megoszlását a Nyugat-dunántúli régióban a következő ábra mutatja be.

A kérdőívek jelentős része, 65 %-a került kiküldésre Győr – Moson - Sopron megyébe. Ennek oka az volt, hogy a korábbi kutatásoknál felhasznált adatbázisban szereplő regisztrált mezőgazdasági termelők aránya Győr-Moson-Sopron megyében is 65 %-os volt. A minta elemszámának kiválasztásakor nagy figyelmet fordítottam az adatbázisban szereplő megyei eloszlás arányainak megtartására.

1. ábra: A visszaérkezett kérdőívek száma (n=120)

Forrás: Saját vizsgálatok, 2006

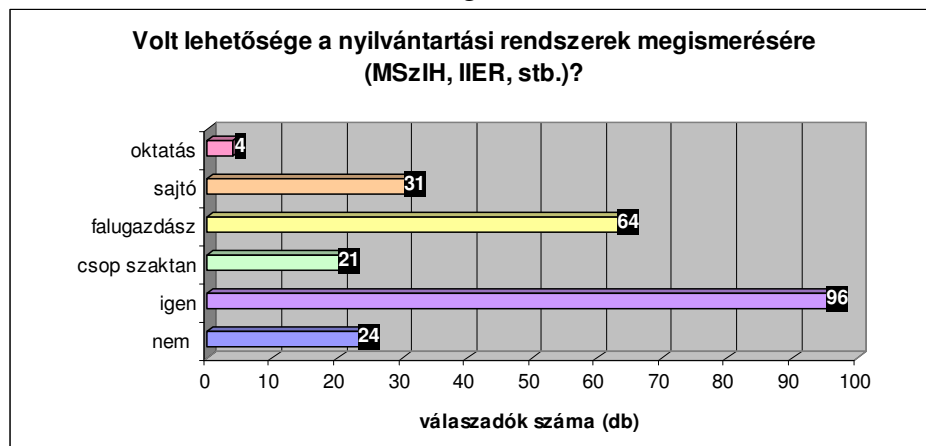
A kiértékelés eredményeként elmondható, hogy azok a gazdálkodók, akik szakirányú képzéssel rendelkeznek, sokkal pontosabban, következetesebben vezetik a nyilvántartásaikat, illetve sokkal nagyobb figyelmet fordítanak a különböző forrásokból szerezhető információk nyomon követésére. Ezek az információk elsősorban saját utánjárás során, vagy a falugazdászok, szaktanácsadók által kerültek a gazdálkodókhoz, az egymással történt tapasztalatcsere csak nagyon ritkán – a kérdőívek 5 %-ánál – került megemlítésre. Ezek a mélyinterjúk során is alátámasztásra kerültek, ahol elsősorban a pályázati lehetőségekről szóló információk - többletbevétel és a versenyképesebb termelés céljából - kerültek megemlítésre a megkérdezettek körében. Összességében a válaszadók 89 %-a rendelkezik valamilyen szakirányú végzettséggel, ami jó aránynak mondható.

A vizsgálatok támasztják alá, hogy azok a gazdálkodók, akik 50 ha feletti területen gazdálkodnak, sokkal inkább rá vannak kényszerítve, illetve nagyobb az igényük az egyes mezőgazdasági és számviteli

nyilvántartások naprakész vezetésére, mint azok, akik csupán jövedelemkiegészítésként, mellékállásban foglalkoznak növénytermesztéssel, állattenyésztéssel. A visszaküldött kérdőívek arányaiban tekintve nagyobb számban a növénytermesztőktől származnak, ezért van az, hogy ebben a kérdéskörben nem lehetséges az állattartók állatlétszám szerinti kategorizálása.

A kérdőív az általános információk mellett specifikus információkra is rákérdez, úgy, mint a nyilvántartási rendszerekről szóló ismeretanyag hozzáférhetősége, kaptak-e a gazdák az EU csatlakozás előtt valamilyen tájékoztatást a majdani változó szabályozásról, és ha igen, milyen keretek között. (2. ábra)

80 % a gazdálkodóknak volt alkalma előzetesen, a 2004-es csatlakozást megelőző években a majdani változásokról informálódni, de még így is magas, véleményem szerint, azoknak az aránya, akik nemmel válaszoltak erre a kérdésre. Itt azért felmerül a kérdés, hogy mi volt az oka annak, hogy 20 % gazdálkodónak nem állt módjában előre tájékozódni a nyilvántartási rendszerek változásairól, annak ellenére, hogy számos szaklap számolt be folyamatosan a változásokról, falugazdászok tartottak előadásokat, illetve csoportos szaktanácsadás keretében számos előadás került megszervezésre ebben a témakörben.

2. ábra: Nyilvántartási rendszerek ismerete (n=120)

Megjegyzés: több válasz is megjelölhető volt

Forrás: Saját vizsgálatok, 2006

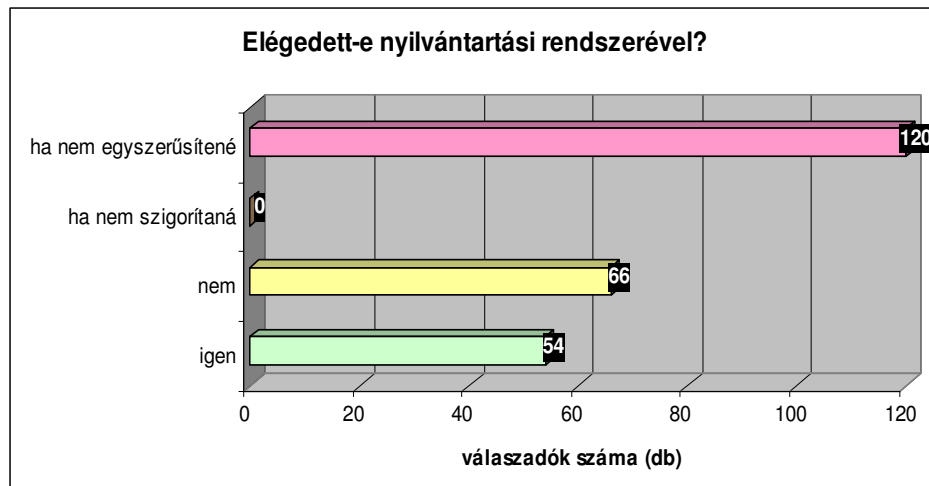
Erre a problémára a szakemberekkel végzett interjúk során is kitértem. A válaszadók véleménye megegyezett abban, hogy sokszor nem elegendő, esetenként ellentétes információk álltak a rendelkezésükre

a nyilvántartási rendszerek változásait, vagy a változó támogatáspolitikát illetően. Ennek oka lehetett az, hogy hazánk unióhoz történő csatlakozását megelőzően, a nyilvántartási rendszerek harmonizációja megkésve, viszonylag gyorsan történt.

A megkérdezettek közül 83-an vezetnek naprakész nyilvántartásokat. Közülük többen, 39 % mondja azt, hogy csak a legegyszerűbb bevétel-költség nyilvántartást vezeti naprakészen, a többiek más nyilvántartások vezetését említik, úgy, mint a tárgyi eszközök és a befektetett eszközök nyilvántartását, stb.

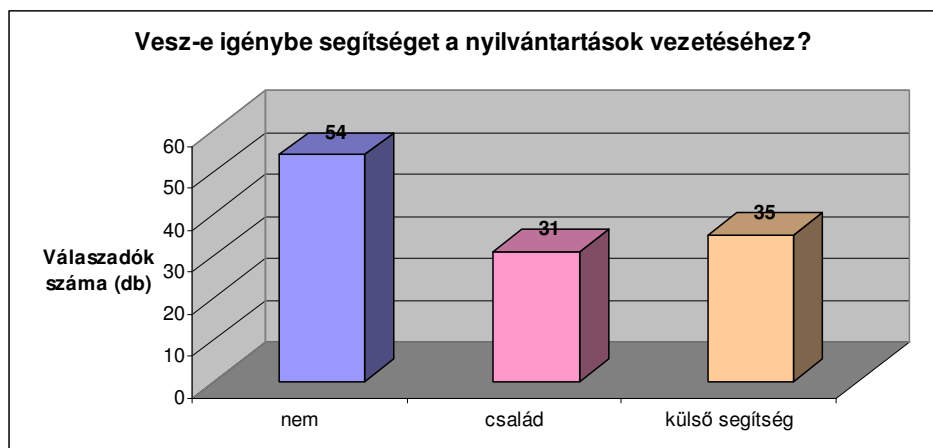
Ugyanígy fontosnak véltem megismerni a gazdálkodók véleményét a nyilvántartási rendszerek alkalmazhatóságáról; egyedül végzik-e a termelők ezen nyilvántartások vezetését, ha nem, kinek a bevonását részesítik előnyben(3. és 4. ábra).

Annak ellenére, hogy 54 (45 %) válaszadó elégedett a nyilvántartási rendszerével, így is arra a kérdésre, hogy egyszerűsítene-e a nyilvántartást, a válaszadók egytől-egyig (100 %) igennel válaszoltak. A mélyinterjúk során a megkérdezett gazdálkodók azt mondták, hogy ez azért van így, mert főleg, a szezonális kampánymunkák idején (mint például a betakarítás, szántás, növényvédelem, stb.) az adminisztratív munka mindig háttérbe szorul.

3. ábra: Elégedettek-e a gazdálkodók a saját maguk vezette nyilvántartásokkal? (n=120)

Forrás: Saját vizsgálatok, 2006

4. ábra: Ki végzi el a nyilvántartások vezetésével kapcsolatos feladatokat? (n=120)

Forrás: Saját vizsgálatok, 2006

A 4. ábra azt mutatja, hogy az egyes nyilvántartások vezetése kinek a feladata. Így a válaszadók 45 % nem vesz igénybe külső segítséget, saját maga végzi a számvitelhez, illetve a termeléshez kapcsolódó nyilvántartások vezetését, közel 26 %-ánál egy segítő családtag vállalta fel ezt a feladatkört, és 29 %-a a gazdálkodásoknak alkalmaz csupán külső segítséget, főleg a számviteli, könyvelési feladatok elvégzésére.

Az információforrásokat tekintve a 120 válaszadó gazdálkodóból 95-en tartják rendszeresen a kapcsolatot információszerezés céljából a falugazdászokkal; 59-en kísérik figyelemmel közvetlenül a rendeletekben megjelent változásokat. 46-an vesznek részt rendszeresen szakmai fórumokon, ahol a közösen megvitatott tapasztalatok, eredmények jelenthetnek fontos információkat számukra. 39-en informálódnak közvetlenül könyvelőtől a számviteli, adózási kérdésekről; csupán 25-en informálódnak a médiából elsődlegesen. 24-en nyilatkoztak úgy, hogy rendszeresen tartják a kapcsolatot mezőgazdasági szaktanácsadókkal; 17-en pedig fontosnak tartják azt, hogy a partnerektől is beszerezzék az elsősorban termelésre, alapanyag-beszerezésre vonatkozó információkat.

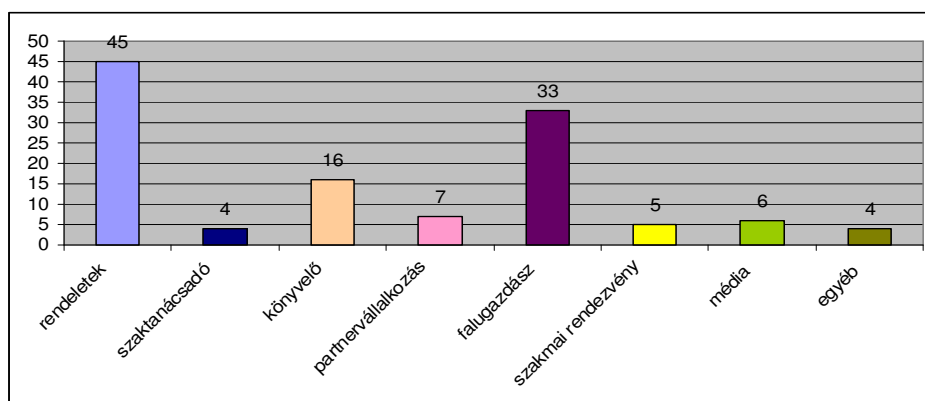
A megkérdezettek körében a falugazdászok segítsége a legmeghatározóbb, hiszen a válaszadók 79 %-a tartja egy-egy falugazdással rendszeresen a kapcsolatot. Ezt bizonyítja még az a tény is, hogy a mélyinterjúk során megkérdezettek is szintén ezt a választ adták. A falugazdászok feladata nagyon fontos. Ők azok, akik a

támogatásigénylő nyomtatványokkal kapcsolatban segítséget nyújtanak a hozzájuk fordulóknak, szakmai fórumokat, előadások szerveznek, valamint az agrár-döntéshozói szférát is tájékoztatják a mezőgazdasági adatokat illetően.

A megkérdezettek közül többen használnak olyan információs forrásokat (5. számú ábra), amik a fenti listában nem szerepeltek, így ők azokat az „egyéb” megnevezés alatt jelölhették. Itt a következő források kerültek megnevezésre:

- terméktanácsok, szakmai szervezetek hírlevelei
- csoportos szaktanácsadás keretében szervezett előadások
- szomszédoktól, kollegáktól származó információk, stb.

A megkérdezettek közül 45-en tartják fontosnak fontosnak a különböző rendeletekből, és módosításaikból való tájékozódást, 33-an gondolják úgy, hogy a falugazdászokkal történő rendszeres konzultációk biztosítják számukra az elegendő szintű tájékozottságot, az ő segítségükkel teljesítik a támogatások feltételeként megfogalmazott követelményeket. 16-an konzultálnak elsődlegesen a könyvelőjükkel. Elenyésző százaléka a megkérdezetteknek fordul elsősorban szaktanácsadókhöz, vesznek részt szakmai rendezvényeken, vagy támaszkodnak a médiumokban szereplő információkra.

5. ábra: A különböző információs források fontossága (n=120)

Forrás: Saját vizsgálat, 2006

Ennek okát vizsgálva a mélyinterjúk során a megkérdezett gazdálkodó közül mind úgy véli, hogy számukra a falugazdász hálózat elengedhetetlenül szükséges feladatokat lát el, és rendszeresen felkeresik a területileg illetékes falugazdászt az egyes jogszabályi változásokkal, a

támogatásigénylésekkel, és egyéb kérdésekkel kapcsolatban. Második helyen a szaktanácsadók munkáját említik. Ez eltér a kérdőíves felmérés eredményétől, hiszen ott a válaszadó gazdálkodók kevesebb, mint 10 %-a fordul mezőgazdasági szaktanácsadóhoz.

A saját vizsgálatok kiértékelésére a Kendall-féle konkordancia-mutatót alkalmaztam. Ez a módszer alkalmas olyan változók elemzésére, amelyeknek nincs konkrét értékük, vagy bizonyos értékek számokkal nem fejezhető ki, csak a nagyságuk, vagy „jóóságuk” szerint lehet azokat sorrendbe tenni. Mivel a válaszadók az egyes információs forrásokat rangsorolták azok használati gyakorisága szerint, ez a módszer kitűnően alkalmas az egyetértés, vagy véleménykülönbség bemutatására.

A Kendall-féle egyetértési együttható számítása:

$$d = 138\,365 \qquad d_{\max} = \frac{120^2(8^3-8)}{12} \qquad d_{\max} = 604\,800$$

$$W = \frac{138\,365}{\frac{120^2(8^3-8)}{12}}$$

$$W = \frac{12 \cdot 138\,365}{120^2(8^3-8)}$$

$$W = 0,22877 \rightarrow 0,23$$

A kutatási eredmények alapján ez az érték csupán 0,23, így statisztikailag csak kis mértékű (23 %-os) egyetértési szintről beszélhetünk. A megkérdezett 120 gazdálkodó 23 %-a ért egyet a különböző információs források fontosságában, azokat használja gyakrabban. Ennek oka lehet, hogy a válaszadók között voltak, akik növénytermesztéssel foglalkoztak, mások állattartók voltak, vagy éppen vegyes gazdaságot vezettek. Oknak tekinthető, hogy a gazdaságok mérete is változatos volt, a 2 - 130 ha nagyságú területen gazdálkodó termelők szerepeltek a mintában. Más céllal és stratégiával termel az a gazdálkodó, aki kis területtel rendelkezik, és más piaci viszonyok vonatkoznak a 100 ha feletti területen gazdálkodókra. A különböző termelési taktikák, stratégiák természetesen különböző információs igényeket támasztanak, ez pedig összefügg azzal, hogy az egyes gazdaságokban mely nyilvántartások vezetésére kell a nagyobb hangsúlyt fektetni.

A kutatási fázisban tanulmányutak alkalmával hazai és külföldi szakemberrel konzultálva vizsgáltam az európai uniós információs, támogatási és nyilvántartási rendszereket.

Kérdőíves felmérésben és mélyinterjúk alkalmazásával a dolgozat összegyűjtötte a gazdálkodók agrárinformációs rendszerekkel kapcsolatos elvárásait, megvizsgálta a mezőgazdasági termelők nyilvántartási fegyelmét, az általuk használt információs forrásokat,

A kérdőíves felmérés, valamint a mélyinterjúk során elhangzottak alapján összességében elmondható, hogy rendkívül fontos szerepe van a falugazdász-hálózatnak a gazdálkodók támogatási, nyilvántartási rendszerekben való eligazodásában. A falugazdászok feladatai közül a termelők kiemelték a támogatásigénylő nyomtatványokkal kapcsolatban történő segítségnyújtást, a szakmai fórumok, előadások szervezését. Ez az a réteg, amely közvetlenül kapcsolatban áll, az agrár-döntéshozói szférával, így segítve elő számukra a megalapozott döntéseket, valamint a döntéshozói szféra és a gazdálkodók közötti kommunikációt.

Összevetésre került a hazai és az osztrák Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer néhány eleme, így az osztrák Agrarmarkt Austria és a hazai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal működése. Bemutatásra került a történelmi bázisjogosultsághoz kötődő, 2009-ben bevezetésre kerülő új Farmtámogatási Rendszer néhány pontja, a problémás területek megnevezésével.

Az értekezés létrehozta a falugazdász hálózat feladatait összefoglaló regisztert, és javaslatokat tesz a falugazdászok munkájának fejlesztésére, speciális képzések szervezésére. Megtörtént a dolgozatban kiemel, termeléssel összefüggő nyilvántartások összevezetése az egyes agrárinformációs rendszerekkel.

Kérdőíves felmérésben és mélyinterjúk alkalmazásával a dolgozat összegyűjtötte a gazdálkodók agrárinformációs rendszerekkel kapcsolatos elvárásait, megvizsgálta a mezőgazdasági termelők nyilvántartási fegyelmét, az általuk használt információs forrásokat.

A kiértékelés eredményének tekinthető, hogy azok a gazdálkodók, akik szakirányú képesítéssel (aranykalászos, ezüstkalászos tanfolyam, mezőgazdasági szakközépiskola, vagy felsőfokú agrárvégzettség) rendelkeznek, sokkal pontosabban, következetesebben vezetik nyilvántartásaikat, illetve sokkal nagyobb figyelmet fordítanak a különböző forrásokból szerezhető információk nyomon követésére, mint

más termelők. Ezek a mélyinterjúk során is alátámasztásra kerültek, ahol is elsősorban a pályázati lehetőségekből származó többletbevétel és a versenyképesebb termelés került megemlítésre a megkérdezettek körében.

A gazdálkodókkal folytatott beszélgetések során felmerült az a probléma, hogy korábbi adatgyűjtési rendszerek egy részének megszűnése mellett jelentkezett az adatszolgáltatói kör – korábbi, esetlegesen rossz tapasztalatokon alapuló – félelme és az adatszolgáltatástól való elzárkózása is.

A magyar gazdálkodóknak is tisztában kell lenniük nyilvántartási kötelezettségeikkel ahhoz, hogy ugyanolyan esélyekkel igényelhessenek támogatást, mint más uniós gazdák. Természetesen ez jelentős többletmunkát jelent a termelők számára, s mint tudjuk a gazda elsődleges feladata a termelés, és a termelés mellett kevesebb idő jut arra, hogy a vonatkozó jogszabályokat nézze át.

A dolgozat javasolja a mezőgazdasági termelők számára rendezendő, gyakorlat-orientált szakmai fórumok számának növelését a jövőben. A rendezvények témaköreinek célirányos meghatározásához igénybe kell venni a falugazdászok, illetve a mezőgazdasági szaktanácsadók segítségét, mivel ők közvetlen kapcsolatban állnak a gazdálkodókkal, tudják, hogy mely régiókban milyen témákban van szükség több információra. A különböző rendezvényeken való részvétel a gazdálkodók számára azért is hasznos, hiszen így könnyebben megismerhetik az egymás közelében tevékenykedő gazdák egymást, ami viszont elengedhetetlen egy későbbi, esetleges együttműködés szempontjából.

6. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Kérdőíves felmérésben és mélyinterjúk alkalmazásával a dolgozat összegyűjtötte a gazdálkodók agrárinformációs rendszerekkel kapcsolatos elvárásait. Az eredmények kiértékelése egy, eddig még ebben a témakörben nem alkalmazott és nem publikált módszerrel, a Kendall-féle egyetértési együttható segítségével történt. Ez a mutatószám a gazdálkodók által használt információs forrásokat, illetve az általuk alkalmazott nyilvántartási rendszereket rangsorolja, használatuk és fontosságuk sorrendjének megfelelően.

2. A kutatások alátámasztják, hogy a gazdálkodók elsődlegesen a falugazdászoktól értesülnek a rájuk vonatkozó információs kötelezettségekről, a vezetendő nyilvántartásokról, további feltételekről, melyeknek mindenképpen meg kell felelniük, amennyiben hozzá kívánnak jutni az uniós támogatásokhoz. Emellett, talán túlzottan is nagy szerepet tulajdonítanak a gazdák a különböző médiumokban elhangzó információknak, melyek nem nevezhetők mindig szavatolt forrásnak.

Az értekezés összegyűjtötte a falugazdászok feladatait egy regiszterbe, rámutat a hiányosságokra, valamint javaslatokat tesz a hálózat fejlesztendő tevékenységi körére, a hatékonyság növelésére.

3. A dolgozatban összehasonlításra került Ausztria, Finnország, Hollandia, Írország, Németország és hazánk nyilvántartási és agrárinformációs rendszere. A következtetések alapján elmondható, hogy mind külföldön, mind pedig Magyarországon nagy szerepe van a mezőgazdasági szaktanácsadóknak és falugazdászoknak a gazdálkodók és az agrárpolitikai döntéshozók hatékony kommunikációjában. Ezzel is megerősítve az 1. pontban ismertetett felmérés eredményeit. A kommunikáció, visszacsatolás hatékonysága azonban fokozható. Erre az eredmények alapján az értekezés a különböző nyilvántartások követelményrendszerének egységesítését javasolja.

Összevetésre került az osztrák, illetve a magyar integrált igazgatási rendszer működése, különös tekintettel az Agrarmarkt Austria és a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalt illetően. A hazai rendszer működésének fejlesztéséhez a disszertáció, az osztrák rendszer alapján javaslatokkal él.

4. Tudatosítani kell a gazdálkodókban, hogy a kötelező nyilvántartások vezetése mellett elengedhetetlen olyan speciális, egyénre szabott rendszerek alkalmazása is, amelyek több éves tervezést tesznek lehetővé. Ezek a vezetői számvitelhez kapcsolható nyilvántartások. Különösen ki kell emelni az 5. és a 6. számlaosztályt, melyet az őstermelőknek, egyéni vállalkozóknak vezetni nem kötelező, de a költség-jövedelmezőségi adatok pontos ismerete nélkül véleményem szerint nem működtethető egy korszerű, versenyképes, nyereséges vállalkozás.

5. Az értekezés kutatásainak eredménye alapján a beavatkozást igénylő területek a következőkben határozhatók meg:

a. Az egyes kötelezően és önkéntesen vezetett nyilvántartások információtartalmának egységesítése (jövedelmezőségre vonatkozó adatokkal történő kiegészítése);

b. a szükségyszerű, hatékony kommunikáció megvalósulása a gazdálkodók, falugazdászok, és az agrárpolitika döntéshozói között.

6. Azok a gazdálkodók, akik szakirányú képesítéssel (aranykalászos, ezüstkalászos tanfolyam, mezőgazdasági szakközépiskola, vagy felsőfokú agrárvégzettség) rendelkeznek, sokkal pontosabban, következetesebben vezetik a nyilvántartásaikat, illetve sokkal nagyobb figyelmet fordítanak a különböző forrásokból szerezhető információk nyomon követésére. Ezek az információk elsősorban saját utánjárás során, vagy a falugazdászok, szaktanácsadók által kerültek a gazdálkodókhoz, az egymással történt tapasztalatcsere csak nagyon ritkán – a kérdőívek 5 %-ánál – került megemlítésre. Ezek a mélyinterjúk során is alátámasztásra kerültek, ahol elsősorban a pályázati lehetőségekről szóló információk - többletbevétel és a versenyképesebb termelés céljából - kerültek megemlítésre a megkérdezettek körében. Összességében a válaszadók 89 %-a rendelkezik valamilyen szakirányú végzettséggel, ami jó aránynak mondható.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

MAGYAR NYELVEN, LEKTORÁLT SZAKFOLYÓIRATBAN MEGJELENT TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNY:

Dr. Nagy Frigyes – **Káldi Judit** – Szentirmay András (2002): Az osztrák Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer működése. Gazdálkodás, XLVI. évf. 2002/4. szám, p.43-47. HU ISSN 0046-5518

Pusztainé Káldi Judit – Vincze Judit – Radnics Zsuzsanna (2005): A mezőgazdasági nyilvántartás szerepe a stratégiai koncepció kialakításában. Gazdálkodás 14. külökiadás. p. 12. HU ISSN 0046-5518

Szentirmay András – **Káldi Judit** – Dr. Nagy Frigyes (2002): Magyarország vidékfejlesztési támogatási esélyei az EU-ban. Gazdálkodás, XLVI. évf. 2002/3 szám, p.20-24. HU ISSN 0046-5518

IDEGEN NYELVEN, LEKTORÁLT SZAKFOLYÓIRATBAN MEGJELENT TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNY:

Pusztainé Káldi, Judit – Németh, Anett (2005): Overview of the Hungarian agricultural support system in operation. Gazdálkodás, 12. külökiadás. p. 41-47. HU ISSN 0046-5518

TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT ELŐADÁS MAGYAR NYELVEN:

Káldi Judit - Németh Anett (2002): Az Európai Unióban kapható mezőgazdasági támogatások adminisztratív feltételei és intézményi háttere.I. Regionális Ph.D. Konferencia, Siófok 2002. december 14.

Káldi Judit – Szentirmay András – Dr. Nagy Frigyes (2002): Az EU-ban kapható támogatások adminisztratív feltételei. Óvári Tudományos Napok Mosonmagyaróvár 2002. október 3-4., p. 164. (poszter) ISSN 0237-9902

Káldi Judit – Szentirmay András – Németh Anett (2002): Az európai uniós gazdálkodók regisztrációs kötelezettsége. VIII. Ifjúsági Tudományos Fórum – Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, Keszthely, 2002. március 28.

Kalmárné Hollósi Erika- **Káldi Judit** (2003): Gazdálkodók esélyei az Európai Unióban. Gazdálkodás XLVII. Évf. 2003/3. szám, p. 90-91.

Káldi Judit – Németh Anett (2003): Az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer hazai kiépítésének helyzete. IX. Ifjúsági Tudományos Fórum – Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, Keszthely, 2003. március 20.

Káldi Judit (2003): A gazdák új regisztrációs feladatai. Mosonmagyaróvár, Gazdálkodók esélyei az Európai Unióban – konferencia konferencia, 2003. május 8-9.

Káldi Judit - Németh Anett (2003): Az Európai Unióban igényelhető támogatások nyilvántartási követelményei a mezőgazdasági termelők számára. Mosonmagyaróvár, Gazdálkodók esélyei az Európai Unióban – konferencia konferencia, 2003. május 8-9.

Káldi Judit - Németh Anett (2003): Támogatásigénylő nyomtatvány-garnitúra Ausztriában. Mosonmagyaróvár, Gazdálkodók esélyei az Európai Unióban – konferencia

Káldi Judit (2004): A mezőgazdasági támogatások és a gazdálkodók nyilvántartásának kapcsolata hazánk Európai Unió csatlakozása után. Mosonmagyaróvár, WEU nemzetközi konferencia, 2004. május 6-7.

Szentirmay András – **Káldi Judit** – Dr. Nagy Frigyes (2002): Milyen mértékű vidékfejlesztési támogatásokra számíthat hazánk az Európai Uniótól a Közösség 2002. január 30-i javaslatának tükrében. VIII. Ifjúsági Tudományos Fórum – Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, Keszthely, 2002. március 28.

TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT ELŐADÁS IDEGEN NYELVEN:

Cser János – **Káldi Judit** – Kozári József (2007): Establishment of regional advisory network to support farm sin the decision-making procedure. Agricultural Sciences. Academia Scientiarum Lithuaniae. Vilnius. ISSN 1392-0200. 2007 T. 14

TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT KONFERENCIA POSZTER MAGYAR NYELVEN:

Szentirmay András – **Káldi Judit** – Dr. Nagy Frigyes (2002): Milyen mértékű vidékfejlesztési támogatásokra számíthat Magyarország és annak régiói az Európai Uniótól?. Óvári Tudományos Napok Mosonmagyaróvár 2002. október 3-4. p. 209. (poszter)

TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT KONFERENCIA POSZTER IDEGEN NYELVEN:

Pusztainé Káldi, Judit – Németh Anett (2004): Relation of agricultural supports and farmer requirements after the EU accession. Sustain Life – Secure Survival II „Socially and environmentally responsible agribusiness” – nemzetközi konferencia, Prága, 2004. szeptember 22-25.